

Korszakkonstruálás és közösségi média

Posztmodern politikai aktorok

Egy közös pont biztosan volt az ellenzéki és a kormánypártok között 2010 és 2014 év eleje között: a korszak megváltoztatására utaló nyelvi szimbólumok használata. A Fidesz a vizsgált időszakban szabadságharcról beszélt, az ellenzék korszakváltásnak, megújulásnak vagy szabadságnak nevezte a változtatást vagy a változtatás szándékát, amelyet történelmi változásnak tüntetett fel, még akkor is, ha e hasonló fogalmakat a különböző pártok más tartalmakkal és eszmékkel töltötték meg. Amikor egységesen kérdőjelezzük meg a modernista értékeket, s így a hagyományos világrend támaszának hitt értelem legitimitása eltűnik, akkor posztmodernről beszélünk. A mesterséges korszakalkotás jelenségét egészítette ki, hogy a politikai pártok és azok szereplői részben mesterséges környezetben is tették ezt: a posztmodern univerzumban. Dolgozatomban – két politikai megnyilvánulás rövid áttekintésével – a nyelvi szimbólumokból eredeztethető ellenzéki és kormánypárti párhuzamot érintem, amelyet a posztmodern alá rendelek, és foglalkozom a jelenséget kísérő virtualitással – nem létezőként vagy lehetőségként létezőként – is, amelyet a posztmodern virtualitással, vagyis a valósággal állítok szembe.

1. Nyelvi szimbólumok

A Fidesz központi nyelvi motívuma a szabadságharc volt, amely arra utalt, hogy meg kell szabadítani hazánkat az „elnyomóktól”, következménye pedig egy olyan – közelebbről meg nem határozott, jövőbe vetített – megváltozott új állapot, amikor már függetlenek vagyunk. A Magyar Szocialista Párt (MSZP) a megújulás fogalmát állította a középpontba, azt sugallva ezzel, hogy már nem utódpárt, azaz ebben az esetben is egy megváltozott, valami utáni állapotot érzékeltettek az aktorok. A Demokratikus Koalíció (DK) a szabadság szóval kampányolt, arra utalva, hogy az akkor jön el, ha vége van a szabadságharcnak, tehát ez is magában hordozta a változás vágyát vagy lehetőségét, miközben még reflektált is a politikai ellenfél nyelvi szimbólumára. A Lehet Más a Politika (LMP) elnevezésében hordozza, hogy amit eddig hittünk politikának, az lehet más is, és lehetőséget kínál egy új, megváltoztatott szemléletmódra, amelyet tartalmilag a korrupció elleni harccal és az ügynöklista nyilvánosságra hozatalával töltött meg. Az Együtt-Korszakváltók Pártja¹ szintén nevében tünteti fel a változás igényét, de önálló tartalmat nem társított hozzá, pusztán az hangzott el rendszeresen aktoraitól, hogy azt, amit az MSZP és az abból már kivált DK-s politikusok végeztek, nem fogadják el, továbbá – ennél ritkábban – az, hogy a Fideszt sem, mert nem tartják demokratikusnak – azaz a többi párttal szemben nem derült ki, mit fed a változtatás, milyen új kort ígért.

Míg az magától értetődő lenne, hogy az ellenzéki pártok változást, új korszakot ígértek, hiszen alternatívát kellett kínálniuk, addig szokatlan képet mutat az, hogy a hatalmon lévő Fidesz (egészen pontosan: a Fidesz-KDNP-pártszövetség) is részben a változás retorikájával kampányolt. A közelebbről meg nem határozott, jövőbe vetített új állapot ígérete mellett ugyanakkor alkalmazta a történelmi kontinuitást érzékeltető fogalmakat is, ilyen volt például a nemzeti, a szent, a hagyomány szó.

Összességében tehát minden jelentősebb politikai pártnál vagy a nevében, vagy a központi nyelvi motívumában tetten érhető volt a változásra, az új korszakra való igény, ígéret vagy vágy, azaz az az épp most után, ami nem más, mint a posztmodern (post = után; modern = épp most, lásd Appignanesi & Garrat, 1995). Be kell látni ugyanakkor, hogy a posztmodern értelmezései annyira szerteágazóak – mint maga a posztmodern is –, hogy nem lehet megkerülni azokat ahhoz, hogy jól látható legyen, miért nem vagy miért nemcsak a szokványosat kínálják a pártok a társadalomnak (például jobb életet, több fizetést, nagyobb megtakarítást stb.), és feltételezhetően miért van ezeknek az ígéreteknek egy közös pontjuk.

¹ Az Együtt 2014 vagy Együtt-PM néven elterjedt (a médiában így nevesített) párt hivatalos elnevezése.

2. Posztmodern – mint állandó változás és korszakalkotás

A korszakváltást alapvetően a – szemléletmódban, követendő ideákban és termelési módban bekövetkező – történeti változásokon keresztül határozzuk meg, utólag. Ennek kísérő jelensége a nyugati kultúra egyik fő jellegzetessége, a régi és a modern (új) közötti örök ellentét,² amelynek folyamatos váltakozása közben a modern szó jelentése – használatba vételének csaknem 900 évében³ – el is avult. Erre a dichotómiára építenek alapvetően a történészek, periódusokra osztva a történelmet.

Ma a politikusok akarják kijelölni a történelmi időszakot, az új kor kezdetét retorikájukban és/vagy pártjuk elnevezésében: szándékuk az, hogy ne utólag határozzák meg róluk, szabadságharcot folytattak-e vagy korszakot váltottak-e (és így tovább), hanem maguk akarják kijelölni a történelmi idő határait. Ahogyan maguk jelölik ki azt is retorikájukban, hogy ki a régi és ki a modern. A Fidesz és az Együtt–Korszakváltók Pártja (egész pontosan annak Együtt–Egymillióan Platformja⁴) szerint például régi Gyurcsány Ferenc (DK), Mesterházy Attila⁵ (MSZP), Fodor Gábor (Magyar Liberális Párt); vagy a Korszakváltók másik platformja (a Haza és Haladás) szerint Horváth Csaba (MSZP) elképzelései avítottak, tehát ő is régi. E tanulmánynak nem célja a politológiai elemzés, ezért csak röviden jegyzem meg, hogy az Együtt–Egymillióan Platform vezetője, Juhász Péter és Gyurcsány Ferenc nagyjából egyszerre jelent meg a nyilvánosság előtt (Juhász körülbelül egy évvel korábban) valamilyen társadalmi értéket vagy érdeket képviselve, Mesterházy Attila pusztán négy éve tűnt fel. Fodor Gábor – aki a Fidesz szerint is régi⁶ – ugyan a rendszerváltás óta politizál, mégis mindig a modern értékek mellett: a rendszerváltás fogalma akkor, amikor tették, modern értéket képviselt, az oktatás liberalizálása szintén, ahogyan a fenntartatható fejlődés is,⁷ noha ez utóbbi fogalmat kisajátította azóta magának az LMP. Horváth Csaba részéről szintén modern elképzelésnek számított 2009-ben egy roma kulturális központ kialakításának a vágya a Palotanegyedben, amelyet jelenleg a Haza és Haladás politikusa⁸ – akkor még ugyanabban a pártban tevékenykedőként, amelyben Horváth is politizál (MSZP) – a szélsőjobboldallal⁹ együttműködve akadályozott meg. Ezekből a példák jól látható, hogy az ellenzéki és a kormánypárti politika aktorai önkényesen akarják meghatározni a történelmi időhatárt, és elfogadtatni a társadalommal, hogy ki vagy mi a régi és a modern – nem mindig tartva tiszteletben a tényeket.

2.1. Az állandó korszakváltozás

Appignanesi és Garrat már fentiekben idézett könyvének (*Nesze neked posztmodern*, 1995) első fejezetében a posztmodern terminusát a családfakutatáshoz hasonlítja, amivel azt az állandóan önmagába visszatérő ösvényt próbálja szemléltetni, amely a fogalom megértését nehezíti. A posztmodern genealógiája kifejezés ugyanis arra világít rá, hogy a posztmodern szertágazó út, azaz összetett folyamat részének kell tekinteni. Jean-François Lyotard, a posztmodern egyik teoretikusa is pusztán alkotóelemként tekint az éppen most utáni állapotra. Úgy fogalmaz, hogy a modernség része, amelyben benne van a múltunk, ugyanakkor a még éppen születőben lévő modernizmusunk is. Megállapítja továbbá, hogy minden csak úgy lehet modern, ha egyben posztmodern is. Feltételezi emellett az új korszakot, amelyet posztmodern-definíciójában így foglal össze:

2 A nyugati történelmet a középkortól kezdve periódusokra osztották (reneszánsz, barokk, romantika stb.), egymásnak ellentmondó felfogások láncolataként. A történelemtudományban, a művészettörténetben és a művelődéstörténetben az új, modern korszak mindig szemben áll azzal, amely megelőzi, így lényegében minden posztmodern, azaz modern utáni. A romantikáig elmondható, hogy a történelmi, művészettörténeti, művelődéstörténeti korszakok nagyjából egybeesnek. A romantika után a helyzet bonyolódik, mert a romantika Nyugat-Európában már kimegy a divatból, amikor például Kelet-Európában éppen meghonosodik, másfelől a romantika a zenében és a festészetben még tudott alkotni, az építészetben már kevésbé. A korábbi korszakokban a művészeti stílus kihatott az élet minden területére az építészettől a zenén át az öltözködésig (Romsics, 2008; Lukács, 2012).

3 Suger apát használta először 1127-ben, St. Denis bazilikájának új építészeti stílusának megnevezéséhez: *opus modernum*nak, azaz „modern mű”-nek nevezte el a stílust, amely később gótikus néven terjedt el (Appignanesi & Garrat, 1995).

4 A médiában Milla néven terjedt el, holott az egy civil egyesület (semmi köze az Együtt–Korszakváltóknak). Ezért joghatározat tiltotta meg a pártnak és annak Egymillióan elnevezésű platformjának a névhasználatot.

5 Lásd http://hvg.hu/itthon/20140110_Juhasz_Peter_Mesterhazy_nem_alkalmas_a_ko (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

6 Lásd <http://www.fidesz.hu/hirek/2013-01-24/uj-nev-regi-arcok-regi-modszerekkel/> (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

7 Lásd <http://stop.hu/belfold/fodor-zsugorítani-kell-az-ember-okologiai-labnyomat/162228/#null> (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

8 Szigetvári 2014. január 21-ei, 17 órai Twitter-üzenetében ír Horváth és „egyes szocialisták” „elhibázott szakmai döntés”-éről (utolsó letöltés: 2014. január 22.).

9 Kocsis Máté régebben a Magyar Igazság és Élet Pártjában politizált, jelenleg a Fideszben ugyan, de szélsőséges politikáját jellemzi, hogy kezdeményezője volt a szegények és a roma kisebbség közterületekről való eltávolításának.

„A posztmodernizmus két rejtélyes jelentés összeolvasztása [...]: ellenáll a modernizmus értelmének és összezavarja azt; átfogó tudást sejtet a modernről, amelyet egy új korszak meghaladott.”

Megkérdőjelezi tehát a modernista értékeket, miközben a hagyományos világrend támaszának hitt értelem legitimitását eltűnőben látja (idézi Appignanesi & Garrat, 1995: 20). A permanenciát adja vissza Pethő Bertalan terminusa is, aki szerint a posztmodern nem más, mint maga a korszakok változása (Pethő, 1996).

A fentiekből jól látható, hogy tulajdonképpen nincs új korszak, vagy legalábbis nincs kezdete, vagy – ha van is –, akkor az csak valaminek a része. A kérdés így továbbra is az, hogy a jelen Magyarországon miért használják egymástól ugyan függetlenül az egymással összefüggő – történelmi határvonalat húzó – szimbolikus fogalmakat központi motívumaikban vagy pártjuk elnevezésében, azaz miért vezetik be a posztmodern látszatát, miközben éppen az nincs (pusztán egy szerteágazó folyamat részeként), amit érzékeltetni akarnak azokkal a szavakkal, amelyeket arra alkottak, hogy elhittessék a társadalommal, hogy mostantól minden más lesz.

2.2. Korszakcsinálás

A történelmi korszakok keletkeztetésének egységre törekvő szándékát Babarczy Eszter fogalmazta meg „Siralmas posztmodern” című esszéjében:

„Elsősorban utólag, a történettudomány berkeiben [...] éppen az egység megőrzése végett, szakaszokra bontják a lefolyt időt, majd elnevezik és jellemzik ezeket a szakaszokat, aszerint, hogy mit tekintenek éppen az egységen belüli egység kritériumának: a gazdasági viszonyokat-e avagy a társadalom rétegződését és kapcsolattípusait, a politikai rendszer sajátosságait, a technikai fejlődést, esetleg a kultúrát és a szellemi áramlatokat és így tovább.”

Majd megjegyzi, hogy korszakok vágy alapján születnek, és a jelenben nevezik el őket a jövő számára: „... a korszakok születésének harmadik formája: az új sejtelve és vágya, amikor a jelen a jövő nevében nevezi el magát” (Babarczy, 1997: 55). Ez részben választ ad fenti alcím (2.1.) alatt megfogalmazott kérdésre, azaz arra, hogy ha nincs új korszak, mégis miért tesznek úgy, méghozzá egységesen, politikai eszmétől – és így oldaltól – függetlenül a jelenben a politikai aktorok. Feltételezésem szerint – mivel egyrészt általánosságban nincsenek szakaszok, másrészt mesterségesen kreálják azokat a történelem folyamán mindvégig, harmadrészt pedig jelenleg a társadalmi, a gazdasági és a technikai változások együttesen jelentkezve megoldhatatlannak tűnnek minden hatalmi berendezkedés számára – megfogalmazódott bennük egységesen, egymástól függetlenül az újrakezdés és az azzal összefüggést mutató elhatárolódás vágya, amely abba a tudatos célba torkolt, hogy amennyiben ezt nevesítik is, megtarthatják/visszaszerezhetik hatalmukat. Ezen a ponton újra a posztmodern meghatározásába kell ütközni, mivel e három tényező éppen annak a jellemzője. Minden névnek megvan az eredete, az elhatárolódás vágya, az újrakezdés tudata, tehát a korszakcsinálás mindhárom pillére megtalálható a posztmodernben, amelynek fő jellemzője az elhatárolódás utáni vágy volt, és e mentén próbálta magát definiálni. Babarczy szerint a posztmodern „meghaladta” a modernt, vagyis legyőzte, maga alá gyűrte, leigázta, mint ahogy ez a történelemcsinálás folyamatában lenni szokott: az „új” győzedelmeskedik a „régii, sötét, primitív, elavult, rossz” felett (Babarczy, 1997: 57).

Ebben az esetben újabb kérdés vetődik fel: mi az új és mi a régi, továbbá az új győzedelmeskedett-e a régi felett? A kérdés szinte költőinek nevezhető, ha elfogadható a 2. fejezet (Posztmodern – mint állandó változás és korszakalkotás) végén tett néhány példaértékű összehasonlítás. Ugyanakkor nem lehet elmenni amellett, hogy a vizsgált időszakban – elsősorban az ellenzék részéről – magas izgalmi szint látszatát keltő (és folyamatosan fenntartott) eseményei után a végeredmény azt mutatja, nem érdemes – boorstini értelemben vett – áleseményeket, álproblémákat kreálni. Mivel eddig volt két európainak nevezhető

tömegpárt (az MSZP és a Fidesz), mellettük pedig néhány kicsi, amelyek közül kettő elérte a parlamenti küszöböt 2010-ben,¹⁰ ugyanakkor 2014-re az ellenzéki oldalon az elhatárolódási vágy – nem jól felmért – álproblémájának bevezetése, az új korszak tartalommal nem megtöltött ígérete a szavazatok aránya alapján azt mutatja, hogy nem hozott eredményt. Az Összefogás (az MSZP, a DK és az Együtt–Korszakváltók) összevethetően a szélsőséges Jobbikkal ért el azonos eredményt. A Fidesz–KDNP-vel összehasonlítva pedig az látható, hogy a három párt együtt 20 százalékkal kevesebb szavazót mozgatott meg, mint a kormánypártok. Ez a számok nyelvén azt jelenti, hogy a FIDESZ–KDNP 2,3 millió szavazata 45 százalékot, az Összefogás 1,3 millió szavazata 25 százalékot, a Jobbik 1,02 millió szavazata 20 százalékot eredményezett. Az LMP, amelytől magyar viszonyok közt az elhatárolódási vágy eredeztethető, azonos eredményt ért el a 2010-ben és a 2014-ben tartott választáson.

Erre az ellentmondásos vagy legalábbis nehezen keretbe helyezhető felvetésre, miszerint van-e új, illetve az új (modern) egyáltalán létező fogalom lehet-e, Hankiss Elemér adhat választ. Szerinte a korszakot, amelyben élünk, egyfajta paradoxon jellemzi: egyrészt az egyén megdicsőülésének, apoteózisának korszaka ez, másrészt és ugyanakkor a személyiség lerombolásának a korszaka is. Az első folyamat az individualizmus győzelmével, míg a második a személyiség súlyos válságával jár együtt. Sokan gondolják úgy, hogy az egyén győzelme utópisztikus. Szerintük a modernizáció folyamatában az ember elvesztette önmagát. Roy Baumeister is a szkeptikusok táborát erősíti:

„...megállapítja: a médiumok »képzeltbeli identitások« (dream identities) és »álindividualitások« (sham-individualities) kaotikus sokaságába bonyolították bele az embereket, és ezzel megakadályozták őket abban, hogy fölépítsék a maguk hiteles személyiségét” (idézi Hankiss, 2005: 283).

Ebből eredeztethető a látszatindividualitások megszületése, kialakulása. Hankiss Baumeister-idézete ugyan a hagyományos médiát teszi felelőssé, ami nyilván igaz, ugyanakkor meglátásom szerint a közösségi média demokratikus jellegénél fogva teret enged mindenki számára: bárki kialakíthat magáról vagy egy intézményről egy elhíttelt kívánt/vágyott képet, bárkinek vagy bárminek könnyen, csak önmagán múlóan lehet *dream identity*je vagy lehet *sham-individuality*, mivel a közösségi média megteremti annak a lehetőségét, amire az eddigi történelmi korok demokráciái csak törekedtek, azaz ezeken a felületeken valóban mindenki egyenlő (bővebben lásd Sebestyén, 2012).

3. Posztmodern média

A posztmodernnel foglalkozó írók, így például a már fentebb említett Lyotard vagy Jean Baudrillard az 1981-ben megalakult Music Televisionben (MTV) látja a posztmodern média prototípusát (miközben megjegyzi azt is, hogy a nézői/felhasználói túlsúly a televízió kivül az internetre is áttevődik). Működése valódi forradalmat indított, a zenecsatorna indulása a fennálló normákat kérdőjelezte meg: megváltoztatta az érzések szerkezetét, a kultúra logikáját, bevonta a nézőt a vizuális társadalomba, a társadalmat magát pedig látványként értelmezte (Bhattacharya & Hooton, 2010). Daniel Bhattacharya és Joanne Hooton (2010) azt is állítja, hogy a posztmodern médiában a valóság és a „valóság” közti ábrázolás határvonala eltűnik, a képek egymásra hivatkoznak, egymást képviselik, és pusztán attól valóságosak, hogy létezőnek vannak ábrázolva. E szerint pedig „igazság” minden elképzelés: az, hogy számunkra mi az igazság, attól függ, hogy az egymással versengő igények mit diktálnak, és mi mit akarunk elhinni. Szerintük nincs értelme különbséget tenni a valós és az elképzelt dolgok között, hiszen az új valóság a média valósága. Vagyis a való és a virtuális világ szétszalazhatatlanul összefonódik (lásd még Daniel Boorstin áleseményét és Baudrillard hiperrealitását).

¹⁰ Lehet Más a Politika, Jobbik. A Demokratikus Koalíciót azért nem ebben a keretben értelmezem, mert az MSZP színeiben jutott a parlamentbe, és később vált ki belőle.

3.1. Virtuális valóság

A virtuális valóság kontradikciója¹¹ mindenképpen a mai kor embere életének része, még akkor is, ha túlzónak tartom Bhattacharya és Hooton állítását, miszerint az új valóság a média valósága, hiszen ez a kijelentés azt jelenti, hogy a média diktálta és virtuális valóságot el kell fogadni. A virtuális valóság ellentmondásosságának feloldására Ropolyi László virtuális valósággal foglalkozó történeti-filozófiai kompendiumából meríttek. Szerinte a virtuális valóság a valóságnak egyfajta változata, a virtualitás maga pedig olyan ember által létrehozott konstrukciónak tekinthető, amelynek kialakításában szerepe van a kornak, a kultúrának, amelyben létrejön, csakúgy, mint az egyéni képességeknek, például az érzékeknek, az érzelmeknek, a képzeletnek, a megismerésnek, a manipulációnak.

Az információs társadalomban nem hagyható figyelmen kívül a technológiák radikális térhódítása, ami előhívja azt az igényt, hogy világosabb kép alakuljon ki az ellentmondó fogalomról, ugyanis az információs technológiákkal kialakítható virtuális valóság(ok) létezmódja és tulajdonságai átalakultak: alapvetően a nyilvánvalóság, azaz az evidencia értelmezését rúgják fel, valamint – mivel a realitás meghatározásában szerepük van az evidenciáknak, azok azonosításában pedig a mindennapi élettapasztalatoknak – a valóság társadalmi konstrukcióját is megbolygatják. A virtualitás Ropolyi szerint

„...az, ami nem a valóság, de olyan »mintha« az lenne. Egyszerűen szólva: a virtualitás valamiféle részleges, látszólagos, álhatatlan, vagy nem-teljes valóság, és a valóság részlegessége, látszólagossága, álhatatlansága, nem-teljes volta” (Ropolyi, 2004: 39).

3.2. Posztmodern virtualitás

A posztmodern „univerzumban” a realitás és a virtualitás szétválaszthatatlanná válik, így egyetlen valóságról vagy általánosságban a valóságról nem is beszélhetünk. Ezért alakult ki a hiperrealitás fogalma, amely szerint a valós és a nem valós közötti határ eltűnik: a képek és jelek, valamint a szimulációk és szimulakrumok (a szimuláció aktusa általi modell, amely a valóságos tárgyat idézi) már nem referálnak semmire, önmagukat jelentik/egymásra utalnak, azaz saját valóságuk van (Baudrillard, 1983). Gyakorlatilag képzetek ezek, de nem a valóság elfedését szolgálják, mivel ilyen nincs is, „hanem a valóság hiányának az elleplezésére, a valóság helyettesítésére vállalkoznak” (Ropolyi, 2004: 40), ez pedig igen közel áll a Baudrillard-i hiperrealitáshoz. Nagyon röviden összegezve: a „posztmodern virtualitás maga a posztmodern realitás” (Ropolyi, 2004: 50).

A posztmodern virtualitás avagy posztmodern realitás témakörében nem lehet figyelmen kívül hagyni a jelenlét kérdését, amely nem más, mint egy perceptuális csalódás (külvilágból jövő inger téves értelmezése), amely magában foglalja a kognitív folyamatokat (az információfeldolgozás mentális folyamatait) és az érzelmi tényezőket úgy, mint a környezeti összetevők által kiváltott válaszokat. Ezeknek akkor van jelentőségük, amikor a felhasználó megfélemledik a médium létezéséről, és úgy cselekszik, mintha az nem is lenne. A jelenlét kérdésének tisztázásában tehát pszichológiai, nem pedig társadalmi tényezők dominálnak. Ezért csak nagyon röviden jegyzem meg, hogy a virtuális valóság mesterséges környezetébe való bevonódás nagy mértékben az egyéni múlik, és ezért a mérési értékekből nem lehet a jelenlét fogalmával összefüggő általános érvényű következtetésre jutni. Ugyanakkor az mindenképpen megállapítható, hogy ebben a térben a társadalmi viszonyok átalakulnak, úgynevezett hálózattársadalom rajzolódik ki (Ropolyi, 2004).

3.3. A politikai aktorok web 2.0 használata: social media és social network

Korunk korszakcsináló politikusai kivétel nélkül a posztmodern univerzum részei. Van, aki arra használja a virtuális közeget, hogy a valóságba torkolló áleseményt generáljon vele, így minimum bekerüljön vele a hagyományosnak

¹¹ A szerző szerint az, ami virtuális, az nem valós, vagy legalábbis a valóság egyik lehetősége.

mondható médiafelületekre (már ha ez a valóság részének tekinthető), vagy valóban valós cselekményt generáljon vele, és vannak, akik pusztán szimulakrumok, azaz valós politikai szerepük nincs is, szimulálásra használják őket. A Web 2.0 fogalmáról, amely alá soroljuk a közösségi médiát, így ír megalkotója, Tim O' Reilly: „...a világháló olyan platformként értelmezte újra, amelyen a felhasználók folyamatosan alkotják, módosítják és osztják meg egymással a tartalmakat” (lásd Szabó et al., 2011). A közösségi technológiákkal foglalkozó Scott Klososky (2011) szerint e technológiák egyik kategóriája a social media/közösségi média, amely magában foglalja az interneten és a telefonon alkalmazott video-, fotó-, dia-, bemutató és egyéb dokumentumokat, amelyek elképzelést, ötletet, tervet vagy üzenetet hordoznak, vagy csak szórakoztatnak és megoszthatók, illetve ezek közvetítőit, gyűjtőhelyeit; ilyen például a YouTube, a SlideShare, a Flickr és a Scribd. Ide sorolja a felhasználó által generált tartalmakat (installációkat, fotókat, videókat...), a magánszemélyek újságírását (a blogolást, a hírcsatorna összeállítását), a valós idejű hírek eseményeinek nyomon követését, továbbá minden olyan alkalmazást, amely a webalapú információk sokaságában lehetőséget ad azok olyan módon történő kiválogatására, hogy annyi információt kapjunk, amennyit mi akarunk. Egy másik kategóriába sorolja a social networköt, amelyen keresztül az emberek kapcsolatba kerülnek egymással, mintegy hálózatot alkotva;¹² ilyen Klososky szerint a Facebook,¹³ a MySpace, a Twitter, a LinkedIn (a hazánkban is használatosak közül). Ide sorolja az online közösségek kialakulását, a mikroblogolást, az olyan lokális információkhoz jutást mobil applikáció alkalmazásával, mint például az, hogy hova nem hajthatunk be autóval bizonyos körzetekben, és ide tartozónak tarja a *crowdsourcing*¹⁴ fogalmát is.

A fentiek alkotják tehát a politikai aktorok számára (is) azt a mesterséges közeget, amelyben valós vagy nem valós képzeteket generálhatnak; fel- vagy elfedhetik a valódit; vagy a kellő bevonódási hajlammal (vö. a jelenlét problémája a 3.2. fejezetben) rendelkező felhasználókat életük részévé tehetik; vagy – pusztán eszközként használva e közeget – egy megkezdett akcióból valós cselekményt kelthetnek életre. Ez utóbbi igen ritka, összesen két olyan esetről lehet számot adni, kifejezetten a közösségi média – mint virtuális közeg – használatban, amely performatív (cselekvés értékű) megnyilatkozás volt;¹⁵ egyszerűen szólva olyan dolgot írtak ki oldalukra, ami önmagában cselekmény¹⁶ volt, mivel szavaik tetté váltak – ez elsőként Orbán Viktornak, később pedig Kónya Péternek¹⁷ sikerült.

Az akkori miniszterelnök-várományos 2010. január 29-én azt írta ki Facebook-profiljának oldalára, hogy ötleteket vár évvértékelő beszédéhez, s kérésére ötszázán reagáltak kommentben (vö. fentebb a *crowdsourcing* fogalma), miközben nem feledkezett meg folyamatosan biztosítani rajongói táborát arról, hogy figyelni és várja is a kommenteket, majd közvetlenül a beszéd előtt megismételte kérését, és 2011 februárjában, a beszéd elhangzásakor kiderült, hogy használta is azokat. Ez a jelenség nemcsak arról szól, hogy mi a *crowdsourcing*, hanem egy ennél sokkal fontosabbról is: a felhívások aktivizálták a rajongói tábort, amelynek tagjai jutalomként élték meg, hogy szavaikat, ötleteiket visszahallották a miniszterelnöktől, a jutalmazás által pedig még elkötelezettebbé váltak (vö. Bajomi-Lázár & Horváth, 2013).

Kónya Péter 2013. november 6-án személyesen Orbán Viktort szólította meg Facebook-posztjában azzal, hogy miért nem rúgja már ki Balogh Józsefet, aki veri a feleségét, s mintegy hipotetikusan megjegyezte azt is, hogy talán ennek az lehet az oka, hogy a miniszterelnök is bántalmazza a saját hitvesét.¹⁸ Posztjában tehát olyan feltételezett összefüggést valószínűsített, amely oksági kapcsolatot von maga után, azaz „A’ esemény bekövetkezése maga után vonja „B’ esemény bekövetkezését. Következtetés-logikailag ezt úgy hívjuk, hogy „nem helyes, azonban erős következtetés”.

Az okságra való következtetések kiegészítője a társas attribúció: az, amikor az emberek saját vagy mások viselkedésének mikéntjére következtetnek. Ilyenkor három változót kell számításba venni: a kontextust, amelyben a viselkedés történik, a viselkedés célját, valamint a cselekvőket, akik végrehajtják. Ez esetben akkor tulajdonítunk

12 Itt érdemes emlékeztetni Ropolyi 2004-ből eredeztethető hálózattársadalom-fogalmára.

13 A szerző nem ért egyet ezzel a megállapítással, hiszen a Facebook egyre inkább veszít baráti hálózatot építő jellegével, miközben egyre több újmédia-funkcióval ruhazza fel a médiumot (Klososky könyvét 2011-ben adták ki).

14 A *crowd* (tömeg) és *outsourcing* (kiszervezés) szavakból tevődik össze, magyarul – nem szerencsésen – *közösségi ötletbörzének* fordítják: feladat vagy problémamegoldás céljára megosztott tartalmakat fed.

15 Mivel egy közösségimédia-felület egy hálózat, de több van belőle, így hálózatok összességéről van szó, ezért nem állítható biztosan, hogy a vizsgált időszakban (2010–2014) nem volt több ilyen, s noha szembetűnő lett volna, nem kizárt, hogy úgy a szerző, mint más társtudományok szerzői vagy a szakújságírók/újságírók figyelmét elkerülte.

16 Nem ír le vagy állapít meg semmit, nem számol be semmiről.

17 Az Együtt–Korszakváltók Pártja alapítója, Szolidaritás Platform.

18 Az eredeti szövegkörnyezetben kérdés formájában íródott, hogy veri-e Orbán a feleségét, de szerepelt mellette az is, hogy „a kérdés költői volt”, tehát a közlés állítás volt.

okságot, ha az okok és a következmények szimultán jelennek meg (Zentai, 2006). Az erős következtetés fennállása és a társas attribúció együttese önmagában arra engedett következtetni, hogy hétköznapien szólva provokáció történt Kónya részéről, ráadásul Balogh informálisan egy, formálisan két óra múlva már nem volt a Fidesz tagja. (Az ügy körülményei: 2013 áprilisában Balogh József súlyos sérüléseket okozott feleségének, ez rögtön nyilvánosságot is kapott; április és november között több ellenzéki politikus szólította fel a parlamenti és a média adta keretek közt lemondásra, és saját párttársai is – Rogán Antal, Selmeczi Gabriella és mások – elítélték a sajtó útján; november 4-én az ügyészség hivatalos közleményéből kiderült, hogy bizonyos kérdésekben a politikus nem állított valóságot a sajtónak és pártjának az ügygel/cselekményével összefüggésben; november 5-én – az előző napi hírre reagálva – a sajtó és a politika ismét megszólította Baloghot; november 6-án, a poszt születésének reggelén fél 9-kor az Index információi szerint¹⁹ a politikus a helyi polgármesteri hivatalban intézkedett; a poszt 9 órakor kikerült; Kocsis Máté az Indexnek 10 órakor bejelentette, majd egy óra múlva az MTI-nek is bejelentette, hogy Balogh már nem tagja a Fidesznek.) A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy a posztban feltételezett összefüggés valószínűsítése, magyarul a provokáció sikeres volt.

Megkérdeztem az érintett aktorokat is. A közösségi médiát politikai provokációra használó Kónya sem vélekedik másként a poszt funkciójáról: elismerte, hogy provokáló jelleggel írta ki. Úgy fogalmazott: „Hát persze, ki akartam ugrasztani a nyulat a bokorból”, majd a miniszterelnök feleségének sorsával összefüggésben – szakmai múltjából eredően,²⁰ tudomására is jutható – pletykákra²¹ hivatkozott. Arra a kérdésre adott válaszát, hogy miért Orbánnak címezte a független országgyűlési képviselő Fideszből vágyott távozását, azzal indokolta, hogy olyan nyomást akart gyakorolni a miniszterelnökre, amelyben informális hatalmát gyakorolhatná Balogh felett. Kocsis Máté (a Fidesz szóvivője) pedig úgy nyilatkozott, hogy a november 6-ai bejelentése előtt mindvégig evidenciának tartották, hogy Balogh nem tagja a Fidesznek, ezért nem reagáltak a felszólításokra, az Index munkatársát pedig más ügyben kereste, ez az ügy csak véletlenül került szóba a Facebook-posztot követő egy órán belül.²²

A 3.3. pont alatti esetek összességében azt mutatják, hogy a közösségi médiát lehet arra is használni, amire való: a miniszterelnök optimalizáltan veszi igénybe, azaz mozgósít, népszerűsít, tematizál, jutalmaz; Kónya pedig beteljesítette azt az elvárást, amit a Schmitt Pál lemondása óta vár a marketing- és a médiaszakma, valamint a hozzájuk kapcsolódó tudományágak, miszerint egy politikus menesztése a közösségi média közreműködésével vált valóra. (Tudniillik az államfő esetében praktikus konszenzus van abban, hogy Schmitt Pál lemondásához erősen hozzájárult a közösségi oldalakon könnyen terjedő, könnyen befogadható képi üzenetek *osztódása*, [lásd Sebestyén, 2012]. Közvetlen kapcsolat azonban nem volt kimutatható.²³)

4. Összegzés

A modernista értékek általános érvényű megkérdőjelezése a hagyományos rend legitimitásának eltűnését is jelenti. Ennek szimulálása és az ehhez szükséges szimulakrumok felépítése a virtuális térben – a választás eredményének arányai alapján úgy tűnik – önmagában nemcsak, hogy nem elegendő a választói bizalom megszerzésére, de nem is mindenki fogékony a nem valós tartalmak befogadására. Ezzel szemben egyrészt a posztmodern nyelvi szimbólumok és a valóságba torkolló, illetve valóságot előidéző performatív cselekedetek párosítása sikeres lehet.

Az ezt példázó fenti konkrét két eset azért biztató, mert azt mutatja, hogy a posztmodern „univerzumban” az elméletekkel szemben – miszerint a realitás és a virtualitás szinte elválaszthatatlannak tűnik, és ezért megszűnt az általános érvényességű valóság, miközben kialakult a hiperrealitás – a gyakorlat azt tükrözi, hogy még létezik a valóság,

19 Lásd http://index.hu/belfold/2013/11/06/van-e_helye_a_parlamentben_egy_noveronek/?a=a_spirk (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

20 Lásd http://hirszerzo.hu/hirek/2011/5/18/20110518_portre_rendvedelem_konya (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

21 A pletyka pszichológiáját kutató Szvetelszky Zsuzsanna szerint pletyka önmagában, letisztult, esszenciális formában nem létezik, nincs is olyan emberi kommunikációs megnyilvánulás, amely csak pletyka lenne, lásd <http://www.holmi.org/2002/08/szvetelszky-zsuzsanna-a-pletymozgasformainak-irodalmi-abrazolasai> (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

22 Szerinte a Fidesz alapszabályának 105. szakasza úgy rendelkezik, hogy a frakcióból való kilépés egyben a párttagság megszűnését is jelenti, ezt ugyanakkor egyetlen jogász sem megerősítette meg a szakasz értelmezése alapján. A provokáció sikerét erősíti, hogy sem aznap, sem az elkövetkező napokban a hivatkozott *bejelentésen* kívül nem nyilatkozott Kocsis az Indexnek.

23 Lásd http://www.vagy.hu/tartalom/cikk/2022_schmitt_letarolta_az_internetet (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

akkor is, ha összeköttetésben áll a mesterséges közeggel, vagy, ha úgy tetszik, a cselekmény a virtualitásból indul ki. Azaz nemcsak a szimulációk és a szimulakrumok világában élünk, egy önmagáért való saját valóságban, mintegy a valóságot helyettesítve.

Ugyanakkor a múlt általános érvényű megkérdőjelezése nem attól volt hatásos a különböző történelmi korokban, mert azt szimulálták, hanem azért, mert tárgyiasult. Az új korokkal új épületek épültek, megváltozott a divat s a többi, azaz az emberek szembesültek vele, hogy az új, ami elsöpri a régit, létezik: épületben, ruhában, bútorban, zenében testesül meg. Ugyanígy a létezés érzetét keltik azok a *social mediában* keletkeztetett valós következményt generáló performatív cselekedetek is, amelyeket a fenti két valós történés mutat, amellet, hogy közösségimédia-történelmi esemény is rögzült politikai témakörben.

Offline irodalom

Appignanesi, Richard & Garrat, Chris (1995): *Nesze neked posztmodern*. Budapest: Ikon Kiadó.

Bajomi-Lázár Péter & Horváth Dorka (2013): The continued relevance of the concept of propaganda: Propaganda as ritual in contemporary Hungary. In: *Global Media and Communication*. United Kingdom: SAGE Publications.

Baudrillard, Jean (1983): *Szimulakrumok precessziója*. In: *A posztmodern*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Hankiss Elemér (2005): *Az ezerarcú én – Emberélet a fogyasztói társadalomban*. Budapest: Osiris Kiadó.

Klososky, Scott (2011): *Enterprise Social Technology*. Austin, Texas: GBG Press.

Lukács, John (2012): *A történetírás jövője*. Budapest: Európa Kiadó.

Pethő Bertalan (1996): *A posztmodern*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Romsics Ignác (2008): *Történelem, történetírás, hagyomány*. Budapest: Osiris Kiadó.

Ropolyi László (2004): A virtuális valóság természetéről. In: Pléh Csaba & Kampis György & Csányi Vilmos (szerk.): *Az észleléstől a nyelvíg*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Szabó Gabriella et al. (2011) *Kritikus kampány*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.

Zentai István (2006) *Meggyőzőestechnika és kritikai gondolkodás a mindennapokban*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.

Online irodalom

Babarczy Eszter (1997): *Siralmas posztmodern*, <http://doksi.hu/get.php?lid=16604> (utolsó letöltés: 2013. december 26.).

Bhattacharya, Daniel & Hooton, Joanne (2010): *Post Modernism in Media*, www.slideshare.net/dannybh/post-modernism-in-media (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

Baudrillard, Jean (1994): *Simulacra and Simulation*, <http://www.doksi.hu/get.php?lid=16416> (utolsó letöltés: 2010. július 26.).

Sebestyén Eszter (2012): *Social media: a jelen, nem a jövő/1*. (Demokratikus média), socialnetworks.blog.hu/.../social_media_a_jelen_nem_a_jovo_1_ (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

Sebestyén Eszter (2012): *Válságkommunikáció és social média*, http://www.kreativ.hu/kreativ_magazin/cikk/valsagkommunikacio_es_social_media (utolsó letöltés: 2014. január 24.).

Sebestyén Eszter (1975) 1996 óta foglalkozik átfogóan kommunikációval elméletben és gyakorlatban egyaránt. Pályáját egy bankban kezdte public relations területen, szakmai tudását megmérte a profit szférában és az államigazgatásban is. Effie- és ARC-pályázat-díjazott. Elméleti tapasztalatot kutatóként, egyetemi oktatóként szerzett, az SZTE-n, az SZTE-BMI-n, a CEU-n és az ELTE ÁJK-n oktatott kurzusainak, előadásainak szerteágazó tematikáit a participáció és az intencionalitás fűzi össze.